

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Izhaja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 4 K, za pol leta 2 K in za četrt leta 1 K. Naročnina za Nemčijo 5 K, za druge isvenavstrijske dežele 3 K. Kdor hodi sam ponj, plača na leto samo 3 K. Naročnina se pošilja na: Upravništvo „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru. — List se pošilja do odpovedi. — Deležniki „Katoliškega tiskovnega društva“ dobivajo list brez posebne naročnine. — Posamezni listi stanejo 10 v.

UREDNIŠTVO: Koroška cesta šte. 5.

Kopiral se ne vračajo. Neznankovana pisma se ne sprejemajo.

UPRAVNIŠTVO: Koroška cesta šte. 5.

Vaprejemu naročnino, inserate in reklamacije.

Za inserate se plačuje od enostopne potitvrste za enkrat 15 v, za dvakrat 25 v, za trikrat 35 v. Za večkratne oglase primeren popust. Inserati se sprejemajo do srede popoldna. — Nezaprte reklamacije se poštnine proste.

Štev. 7.

V Mariboru, dne 16. februarja 1905.

Tečaj XXXIX.

Narodno-gospodarske naloge.

Spodnještajerski Slovenci v narodno-gospodarskem oziru nismo na visoki stopinji. Pravyzprav ne smemo krivde pripisovati vsem spodnještajerskim Slovincem, ampak voditeljem. Za njimi gre ljudstvo. Vodilni rodoljubi so pač ustanovili mnogo posojilnic, potem pa se niso več brigali mnogo za narodno-gospodarske naloge med svojim ljudstvom.

Na Spodnjem Štajerskem se vrši tiho ali dosledno nekaka prehodna doba, ko stopajo na mesta starih rodoljubov mlade moči z novimi nazori in z novimi načrti.

Pri vseh narodnogospodarskih podjetjih se je treba opreti na širje ljudske kroge. Zanimanje za take zadeve pa je le tam, kjer se njih važnost in dalekosežnost dobro sprevidi in razume. Za to se cela vrsta naših izobraževalnih društev trudi vzgojiti med našim ljudstvom izobražene može, ki bodo v narodno-gospodarskih vprašanjih, če ne bodo prevzeli vodilne vloge, vsaj najboljši pomočniki in agitatorji. Vsa ta društva so doslej združena v posebni zvezi, v kateri se natanko določa smer našemu društvenemu delovanju. Ni pa več daleč trenotek, ko bo zveza svoja društva poklicala, da napravijo načrt za narodno-gospodarsko delovanje na Spod. Štajerskem. Potem bo mlajši naraščaj naših rodoljubov stopil z močno vojno za seboj z odločno kmetskimi (agrarnimi) programom pred slovensko javnost.

V Kozjem se bo prihodnjo nedeljo vršil ustanovni shod podružnice c. kr. kmetijske družbe v Gradcu. Sklicatelj je mladi, delavni rodoljub dr. Jankovič. Ne vemo, zakaj so se naši stari rodoljubi tako ogibali c. kr. kmetijske družbe, ali zakaj niso ustanovili vsaj kaj enakega c. kr. kmetijski družbi. Država in dežela dajeta obilne podpore tej družbi, zakaj bi jih ne bili tudi mi Slovenci deležni? Pač pa se mora spraviti v nekak sklad ustanavljanje kmetijskih podružnic s splošno izobraževalnimi. Gledati moramo, da se delavne sile naših ljudi ne razdele preveč na različna društva. Mogoče, da se da oboji namen doseči v enem društvu? Zelo bi bilo stvari na korist, če bi voditelji društev izrazili o tem svoje mnenje.

Premalo važnosti se v spodnještajerski javnosti polaga tudi na dogodek, ki se je zvršil pred kratkim v ljutomerskem okrajnem zastopu. Tam se je položil temeljni kamen v podobi petih tisočakov za kmetijsko šolo. Da bi se to, kar je storil sedajni ljutomerski okrajni zastop, že pred 25 leti zgodilo po vseh slovenskih spodnještajerskih okrajnih zastopih, bi naša reč stala boljše kot stoji. Toda tožbe čez preteklost ne pomagajo nič, delo za bodočnost je naša naloga!

Mnogo ljudi je na Spodnjem Štajerskem, ki bi bili voljni in pripravljeni, posvečevati našim narodno-gospodarskim nalogam več pozornosti z besedo in dejanjem, kakor se je to dosedaj zgodilo. Te moči bo treba v krat-

kem zbrati in jih organizirati za prekoristno delo na dosedaj zelo zanemarjenem narodno-gospodarskem polju!

Rusko-japonska vojska.

Dne 8. t. m. je minulo eno leto, odkar so Japonci zavratno napadli del ruskega prvega tihomorskega brodovja v Port Arturju in poškodovali najboljše ladje. Vsled tega napada je napovedal ruski car Japonski vojsko. Začela se je v Mandžuriji vojska, kakoršne še ne pozna zgodovina. Rusija, popolnoma nepripravljena in z primeroma malim krdelom vojaštva se je začelo bojevati proti celi japonski armadi, katero je vrgla Japonska v par dneh v Korejo in Mandžurijo.

Lahko bi bila takrat japonska armada v kratkem času s hitrimi in krepkimi udarci uničila tam se nahajajočo rusko armado in posedla bi bila lahko celo južno Mandžurijo do Harbina. Tukaj bi se bila potem utrdila in v teh utrjenih stališčih mirno čakala ruske armade, ki bi jo hotela pregnati z posedene dežele. Tedaj bi se še le naj bil obrnil oddelek armade nad Port Artur, ki bi bil seveda vsled brzega postopanja japonske vojske prej odrezan od dovozne ceste, v trdnjavi bi bilo manj živeža in streljiva in posledica bi bila, da bi bili Japonci lažje premagali trdnjavo. Japonska armada bi ne bila smela dati nasprotniku, dokler je bil isti v manjšini, nikjer časa za oboroževanje in za zbiranje. Vse to japonska

LISTEK.

Politično razmerje med avstrijskimi deželami in Ogrsko v 17. stoletju.

(Ob dvestoletnici Krncev predaval v Ljutomeru dne 27. nov. 1904. Fr. Kovačič.)

(Konec.)

Junaški princ Eugen je kmalu potem očistil Ogrsko turške golazni ter prodril celo v Bosno, dokler ni bil 26. januarja leta 1699 sklenjen v Karlovcih mir, s katerim se je sicer marsikaj doseglo, le ubogi Hrvatje so za svoje junaštvo dobili slabo plačilo, ker so nekatero važne hrvaške trdnjave ostale še v turških rokah, druge pa so se morale Turkom na ljubo podreti in tako je bila Turkom še vedno odprta pot na Hrvaško, vendar pa je vsaj zemlja med Savo, Dravo in Uno bila rešena turškega jarma. Na Štajersko odslej ni več stopilo turško kopito.

Vsakdo bi pričakoval, da se bodo vsaj zdaj začeli mirni časi, ko si bode poljedelec lahko mirno žvižgal za svojim plugom, obrtnik pa brez strahu opravljal svoj posel v delavnici. A Turke so sedaj nadomestili Ogrji. Na Ogrskem

je vrelo še naprej in ogrski roparji niso nič zaostajali za Turki. Deloma je tem homatijam bila kriva zopet dunajska vlada, ki je s svojimi centralističnimi in ponemčujočimi mrežami dražila že itak nemirne Madžare.

Ogrska je bila sicer očiščena Turkov, toda povsod je bila zmešnjava, na vse strani same razvaline. Reda in preosnov je trebalo v upravi in v drugih strokah javnega življenja in avstrijska vlada je pač bila poklicana, da uredi ogrske razmere ter napravi podlago za daljni mirni razvoj. Toda veliko vprašanje je bilo, kako to doseči? Ogrji so že bili vajeni nerada in so se jim urejene razmere zdele neznosne jarem. Avstrijski dvor pa ogrski velikaši so si stali nasproti kakor ogenj in voda; dvor je hotel absolutistično vladanje, Ogrji pa so se krčevito držali svojih pravic, avstrijska vlada je hotela red, Ogrji pa prostost in le prostost. Na Dunaju se je dne 29. julija 1688 ustanovila komisija za ureditev Ogrske. Reformni načrt, ki ga je sestavila ta komisija, je obsegal res marsikaj koristnega, kar bi moglo gmotno in duševno povzdigniti Ogrsko, toda Ogrji so se vsemu upirali. Mogočni velikaši niso hoteli o tem nič slišati, da bi se tudi njim davki primerno naložili, vsa davščena bremena so hoteli zvaliti le na nižje plemstvo, pa na meščane in kmete, ki so že itak popolnoma ubožali,

ker je poljedelstvo in obrtništvo bilo popolnoma zanemarjeno. Ogrje je dalje jezilo, da je avstrijska vlada v zapuščenih krajih naseljevala Nemce in pošiljala nemške uradnike na Ogrsko.

Vsled te napetosti med avstrijskim dvorom in Ogrji je izbruhnila na Ogrskem koncem 17. veka grozna ustaja, katero je tudi naša dežela le prehudo čutila. Že itak na vse strani švigajoč plamen je še začetkom 18. veka dobil novega goriva v političnih spletkah med Avstrijo in Francosko. Leta 1700 je umrl španski kralj Karol II., za španski prestol sta se sedaj potegovala Ludovik XIV. za svojega vnuka, cesar Leopold pa za svojega sina Karola. Ludovik je zoper cesarja podkupil ogrske nezadovoljneže, katerim na čelu je bil sedaj Franc Rakoczy mlajši.

Franc Rakoczy II. je bil sin onega Franca Rakoczyja, katerega je bil cesar pomilostil v zaroti zrinjsko-frankopanski, mati pa mu je bila Helena, hči umorjenega Petra Zrinjskega, ki je zadnje dneve preživela v Nikomediji na Turškem, kjer je umrla 60 let stara, l. 1703 in je do smrti preklinjala dunajsko vlado. Očim Rakoczyjev, drugi mož Helenin, je bil znani Tököly, ki je tudi v Aziji v pregnanstvu umrl. Ni čuda, da se je tedaj mladi Rakoczy že v mladosti navzel mrznje do dunajske vlade.

armada ni storila. Počasi je posedla Korejo, potem začela oblegati Port Artur, kar je bila glavna napaka japonskega vojskovodje. Več kakor tretjino cele japonske armade je zadrževala ta trdnjava pol leta. Med tem je pa ostala japonska armada počasi prodirala v Mandžurijo. Ruska armada je med tem postajala vedno močnejša, in čim močnejša je bila, tim krepkeje se je ustavljala Japoncem, katere je slednjič ustavila južno od Mukdena, ko so prodrli komaj 200 kilometrov v Mandžurijo, med tem ko je še pot do Harbina, kjer je meja južne Mandžurije, 400 kilometrov dolga. Če primerjamo zmagonosno kričanje Japoncev v začetku vojske, da bodo napodili Ruse do Bajkalskega jezera, z uspehi po enem letu, vidimo, da so Japonci jako malo dosegli. Niti do Harbina niso prodrli, ne pa do Bajkalskega jezera, do katerega še jih loči 2000 kilometrov dolga pot.

Po enem letu stoji mogočna ruska armada japonski nasproti. Oyama bi bil gotovo sedaj napadel Ruse, ko je dobil armado od Port Artura na pomoč, če bi si bil upal. Toda Rusi še tudi sedaj nimajo vso armado v Mandžuriji, ampak neprenehoma se še privražajo novi oddelki. Rusom nasprotni listi pišejo, da se Kuropatkin ne upa udariti ter hočejo s tem prisiliti Ruse, da bi napadli Japonce. Kuropatkinu se pa nikakor ne mudi udariti, ampak dalje ko odlašaja, močnejši bo in lažje premaga Japonce. Nasprotno pač morajo gledati Japonci, da kmalo udarijo. V njihovi koristi je, da se bitka prej začne. Vsak dan so Rusi močnejši. Dosedaj je Kuropatkin izvrstno vodil vojsko. Vedno se je ognil odločilni bitki ter Japonce samo nadlegoval.

Spopadi med malimi četami se sedaj nadaljujejo. Japonci so se baje umaknili nazaj za reko Šaho. To je uspeh ruske konjenice, ki je spravila dotične čete v nevarnost, da bodo obkoljene. Večjih spopadov ni bilo.

Politični ogled.

Kranjskim kmetom na Notranjskem priporoča goriški deželni poslanec dr. Tuma v zelo stvarnem članku, naj obračajo svojo pozornost na pridelavanje krme, ker Notranjska nima dovolj gozdov, in na rejo govedine in rejo prašičev. Mesna in mlečna živina ima v Trstu prav izobren trg. Nadalje opozarja na izdelovanje stolov, ker ima Notranjska za to silno veliko gradiva. Izvoz stolov v Afriko in Azijo je jako odprt in grede avstrijski konzulati (zastopniki naše države) stolarskim obrtnikom zelo radi na roko.

Izprva je s svojo materjo bival na gradu Munkač, ko je pa cesarska vojska osvojila Munkač, je z materjo prišel na Dunaj, potem pa v šolo k jezuitom v Pragi. Po dovršenih študijah je z dovoljenjem cesarjevih potoval po Italiji, kjer se je tudi celo spridil. L. 1696 se je proti volji cesarjevi oženil s hčerjo hessenskega vojvoda ter je živel deloma na Dunaju, deloma na svojih posestvih na Ogrskem. Na videz se je delal jako vdanega cesarju, v resnici pa je iškal le priložnosti, da nastopi stopinje svojih starišev. Francoski poslanec Villars je porabil njegovo častilakomnost ter ga je nagovoril, naj se vzdigne zoper cesarja. Dne 1. novembra l. 1700 je ponudil francoskemu kralju Ludoviku XIV., naj Ogrsko napravi za volivno državo pod francoskim pokroviteljstvom, ki bi bila potem ob enem s Poljsko močna bramba zoper Avstrijo. Toda častnik, ki je nesel dotično pismo francoskemu kralju, ga je na Dunaju izročil avstrijski vladi. Dne 18. aprila 1701 so Rakoczyja na njegovem posestvu nenadoma vjeli ter ga prepeljali v ravno tisto ječo, iz katere je njegov ded, Peter Zrinjski, pred 30 leti šel na morišče. Šest mesecev je bil tu zaprt in gotovo bi bil izgubil glavo, ko bi mu ne bila prišla na pomoč njegova žena. Podkupila je stotnika Lehmana, ki mu je pomagal zbežati iz ječe. Dne 7. nov. 1701 je kot vojak preoblečen ubežal iz ječe, na Donavi ga je čakal brodar,

Mednarodni zavod za poljedelstvo. Na poziv nekega Amerikanca se je odločil italijanski kralj, da ustanovi mednarodni zavod, ki bi naj pospeševal kmetske koristi celega sveta. Ta zavod bi naj izdajal poročila, kako stoje setve po svetu, kako so izpadle žetve, urejeval bi izseljevanje kmetijskih ljudi, pospeševal kmetsko združništvo, poročal o zatiranju živinske kuge in rastlinskih boleznih itd. Pripomogel bi tudi veliko do kmetske stanovske zavednosti in do skupnega stanovskega nastopa. Naš avstrijski cesar se je izrazil v posebnem poročilu na italijanskega kralja tudi za tak zavod.

Nemška kmetska stranka na Češkem je imela dne 11. t. m. v Pragi shod, na katerem se je razpravljalo tudi o trgovinski pogodbi Avstrije z Nemčijo. Splošno se je naglašalo, da so določbe glede živinske kuge, potem pa carina na ječmen, slad in surovo maslo zelo neugodne za avstrijske kmete. Na vlado se je stavila zahteva, naj se avstrijska vlada pri sklepanju trgovinskih pogodb z Rusijo in z balkanskimi državami bolj ozira na kmetske razmere v Avstriji in naj varuje kmetske koristi.

Na Ogrskem se še razmere niso nič zjasnile. Grof Tisza še vodi začasno vlado, medtem pa se posvetuje cesar, komu bi v bodoče izročil državno krmilo. Poklical je k sebi že grofa Andrašija, zmernega liberalca in pa Franca Košuta, vodjo neodvisne stranke ter sina slovitega ogrskega prekucnha Lajoša Košuta.

Državni zbor.

Vojaški novinci.

Pretečeno leto ni dovolil državni zbor vladi pravice, da se smejo izbrati vojaški novinci. A naša vlada si je pomagala z znanim § 14 državnih osnovnih postav, pa si je sama napravila potrebno postavbo. Letos bo državni zbor sam dovolil pobiranje vojakov. Pri razpravi o tej zadevi so razni govorniki naštevati mnogotere pritožbe. Deželno bramborski minister grof Welsersheimb je odgovarjal na te pritožbe ter obetal, da jim bo vlada ugodila. Ker se vedno čujejo pritožbe o tem, da vojaki ne morejo spolnovati svojih verskih dolžnosti, je povdarjal minister, da se je v najnovejšem času naročilo vojnim poveljstvom, naj se vsakemu da priložnost, spolnovati krščanske dolžnosti, če mu le to pripušča tudi njegova služba. Na pritožbo, da se z vojaki pretrdo ravna, odgovarja minister, da se naj taki slučajji le naznanijo, potem se bojo že kaznovali tisti, ki vojake mučijo in trpinčijo.

ki ga je prepeljal, potem pa jo je popihal na Poljsko, kjer mu je francoski poslanec oskrbel varno zavetje. Doma so ga l. 1703 proglasili za veleizdajca in obsodili na smrt, njegova posestva pa zaplenili. Zato pa mu je francoski kralj dal izplačati najprej 25.000 lir, potem pa mu je nakazal mesečno plačo 30.000 lir. — Že l. 1703 je s konjeništvom vdrl iz Poljskega na Ogrsko, ki je bila mahoma vsa v plamenu. Avstrija je prišla v največjo nevarnost, ker so se s Francozi združili tudi Bavarci. Na Ogrskem se je začelo grozno ropanje in požiganje; Rakoczyjeve tolpe, tako imenovani Kruci, so prekorščile tudi štajersko mejo ter so zlasti grozno rogovilele po Murskem polju in okoli Središča l. 1703 in 1704, dokler jih niso združeni Radgončani, Verženci in Ljutomeržani pošteno naklestili in nazadnje jih je hrvaška vojska pri Razkrižju nagnala v Muro.

Na Ogrskem je pa boj besnel naprej še tudi pod vlado cesarja Jožefa I. (1705—1711). L. 1707. je bil Rakoczy na vrhuncu svoje moči; habsburško rodovino je zbacnil z ogrskega prestola ter proglasil smrtno obsodbo nad člani cesarske hiše. Nek ogrski zgodovinar pravi, da se je v teh bojih napravilo toliko škode, da bi se s tem lahko 50 let plačevali vsi davki.

Po l. 1707. je začela bledeti Rakoczyjeva zvezda, njegovi lastni pristaši so se naveličali ropanja in prelivanja krvi; proti njegovi volji

Zastran dvoboja pri vojakih, proti kateremu se upirajo vse krščanske stranke, pa je grof Welsersheimb dejal, da, dokler se bojo nahajali ljudje, ki bojo žalili svojega soseda, ne bo prenehala samoobramba. Naj se pa v tej zadevi poboljša svet, potem bo boljše tudi pri vojakih. Kazal je minister tudi na vojsko med Rusi in Japonci, katera kaže na potrebo, da se mora tudi najmočnejša država ob pravem času oborožiti, če hoče premagati svojega nasprotnika. Postavni načrti o nabiranju vojakov se je izročil vojnemu odseku.

Državni proračun za leto 1905 je prišel vendar enkrat v pretres. Pri tej priložnosti so se zglasili razni govorniki. Med klubovimi načelniki se je dogovorilo, da v imenu večih strank smejo govoriti po trije govorniki, v imenu srednjih po dva in v imenu manjših vsaj po eden govornik. V imenu „Slovenske zveze“ sta na vrsti eden Slovenec in eden Hrvat. V imenu Slovencev je izjavil dr. Ploj, da smo Slovenci že siti samih obljub. Vlado bomo sodili po njenih dejanjih napram Slovincem. Med drugimi je zahteval, naj se po slovenskih pokrajinah nastavlja samo le slovensčine zmožni sodniki. Tirjal je od vlade ustanovitev slovenskega vsenčlasišča. Dr. Tavčar je očital predsedniku deželnega nadsodišča v Gradcu, grofu Gleispachu, da ravna protipostavno. Na ljubo ptujskemu županu Ornigu je določil, da se mora neka sodnijska obravnava med Ornigom in dr. Tavčarjem vršiti ne v Ljubljani, ampak pred nemškimi porotniki v Mariboru. To je stara pesem med nami: Za Slovence ni pravice!

Dopisi.

Iz Cirkovec pri Pragarskem. Častiti gospod urednik! Pa naj si odpoham od naglice! Zarota! buna! boj! in bog vé vse kaj. Orožje se pripravljaja, moški ne pijejo več žganja, in ženske hočejo vse kokoši prekrmiti, da bi več jajec znesle — o dobro bi bilo, da bi vsaka kokoš vsak dan pet in kokot celo deset jajc znesel, o kako hitro bi orožje bilo poskrbljeno. Samo vam povem tiho na uho, kaj se bo vse zgodilo. Oj strašna zarota — in morebiti boste mislili, da so nihilisti ali soci — kaj še! sami pošteni in srčni Cirkovljani so, ki hočejo celo armado sklicati in že imajo vzpored sestavljen.

Na čelu se ve bodo Godei in Šramli svirali in za njimi Medvedi po udarcu plesali in Vonki in Vuki ukali. Pa tudi Plesec bode postopil, tudi cirkovski Zajci so srčni ter se bodo pridružili, tem bodo sledili Kušarji, Greifi (slo-

so l. 1711. v Szatmaru sklenili mir, a Rakoczy se ni hotel vdati in ne priznati miru, marveč je odšel v pregnanstvo ter je umrl l. 1735. v Rodosto.

Poslej je bil med Ogrsko in Štajersko mir vse do l. 1848, ko so zopet skušali Ogrji vdreti na Mursko polje in ob Dravi proti Ptujju, a posrečilo se jim je le deloma okoli Središča.

Zli duh, ki je naši deželi povzročil toliko gorja, še vedno tiči v Madžarih. Sedaj bodo smeli celo slovesno prepeljati telesne ostanke Franca Rakoczyja in s tem bodo v madžarskem narodu tudi na novo oživele ideje Rakoczyjeve. Kako se vendar časi spreminjajo! Nam pa ob dvestoletnici naše zmage nad Kruci proslavljanje Rakoczyja vzbujaja le trpke spomine. Milijone denarja in potoke krvi so že naše dežele žrtvovali zaradi Ogrov in sicer v veliki meri le v njihovih hasek. Star pregovor pravi, da je zgodovina učiteljica življenja; ako le nekoliko zasledujemo madžarsko zgodovino zadnjih 400 let, nam bo marsikaj jasno ravno v sedanjih političnih zmešnjavah na Ogrskem. Zapoljeve in Rakoczyjeve ideje so zmagale pri zadnjih volitvah . . .

Iz stališča štajerske zgodovine pa moramo odločno protestirati zoper bahati naziv, ki si ga svojijo Madžari, da se imenujejo „viteški narod.“ Ropanje in požiganje ni viteštvo.